

Türkiye'de ve İzmir'de Telekomünikasyonun Tarihçesi-XII

“Telekomünikasyonun İzmir'deki Gelişimi”

Hasan S. Şişikoğlu, Onur Taşkent, Alpaslan Güzeliş
EMO İzmir Şubesi Telefon Tarihi Araştırma Grubu

1980 yılı sonrası, telekomünikasyon sektöründe Cumhuriyet döneminin en önemli yatırımlarının yapıldığı ve üretim olarak da birçok dalda ilklerin yaşandığı üçüncü evrenin başlangıcı olmuştur.

Günümüzde de kullanılmakta olan telekomünikasyon altyapısının ilk temelleri bu yıllarda atıldı. Doğru bir tercih olarak sayısal sistemlerin kurulmasına karar verilmesi de önemli bir gelişmeydi. Geçmiş yıllarda Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında oluşan telekomünikasyon teknolojileri açığı, bu sistemler aracılığıyla hızla kapatılmaya başlandı. Özellikle 1980-1990 yılları arasındaki süreçte yapılan önemli büyüklükteki yatırımlar aracılığıyla dünya ortalamalarının altında seyreden istatistiki değerlerin olması gereken seviyelere gelmesi sağlanabilmiştir. Ayrıca TBMM tarafından çıkarılan yeni yasalarla, telekomünikasyon alanında özel girişimlere olanak sağlanması da bu dönemin kayda değer diğer gelişmeleridir.

1985 yılı ile birlikte sayısal telefon ve teleks santrallerinin yanı sıra fiber optik kabloları ile PDH'lerin (yarı eşzamanlı PCM iletim sistemleri) kurulmasının başlanması, 1986 yılında NMT analog gezgin telefon sistemlerinin hizmete girmesi, çağrı aygıtlarının kullanıma açılması gibi gelişmeler, bu yıllarda atılmış diğer önemli adımlar olmuştur.

1980-1990 yılları arası dönemde PTT aracılığıyla sağlanan diğer gelişmeler arasında; 1984 yılında telefaksın yeni bir uzak iletişim aracı olarak yaşamımıza girmesi, 1983 yılından sonra bilgisayarları birbirine bağlayan ilk 1200 bps (İng. bit per second, her saniyedeki sayısal veri parçası) masaüstü modemlerin kullanımının başlaması, 1986 yılı sonlarında TURPAK adı altında 64 kbit hızda ilk paket anahtarlama veri iletişim ağının oluşturulması gibi yenilikler bulunmaktadır.

Ülkemizde telekomünikasyon ağlarının 1980 yılında başlayan üçüncü evresinde, ilk yıllarda altyapıda gerçekleştirilen değişimler ve genişlemeler, yeni kurumların oluşturulmasının yanı sıra mevcut olanlarda da yeni organizasyonların yapılmasına gereksinim duyulmasına neden oldu. PTT bünyesinde, teknik gelişmeler doğrultusunda yeni birimler oluşturuldu ve yürütülen işlerin uzmanlık alanlarına göre ayrıştırılması sağlandı. Bunlardan biri de; veri iletişimi ile ilgili Data ve Transmisyon birimlerinin İzmir, Adana gibi büyük illeri de kapsayacak şekilde yeni bir kadro yapısı içinde oluşturulmasıdır. İzmir'de bu yapılanma Onur Taşkent'in Grup Başmühendisliğine atanmasıyla 1983 yılında gerçekleştirilmişti. PTT Genel Müdürlüğü Ankara merkez birimleri arasında ise Etüd Proje ve Yatırım

Daire Başkanlığı kurularak 1986 yılından sonra etkinliğe başlamış oldu. Sabit telefon, veri iletişimi, NMT gibi hizmetlerle ilgili abonelik işlerinin artması üzerine, telefon abone sayısı 20.000'in üzerinde olan merkezlerde Telefon Müdürlüklerinin kurulması yoluna gidildi. İzmir'de; Bahçelievler, Merkez ve Karşıyaka kurulan ilk telefon müdürlükleri olmuştur. Bu müdürlüklere 1987 yılında ilk müdürlüğünü İsmail Siyamük, ilk teknik müdür yardımcılığını ise Çağlar Özşamancı'nın yaptığı Ankesörlü Telefon Müdürlüğü de eklendi.

1980 yılı sonrası Türkiye'de başlatılmış olan telekomünikasyon yatırımları atağı, bu sektörde mühendis ve teknisyenler için yeni iş alanlarının ortaya çıkmasını sağladı. PTT'nin yanı sıra 1967 yılında kurulmuş olan NETAŞ, 1983 yılında etkinliğe başlayan TELETAS gibi üretici kuruluşlar çok sayıda elektrik elektronik mühendisnin görev almasını sağladılar. Bu dönemde PTT'de de çok sayıda yeni mühendis ve teknisyen işe başladı. İzmir Telefon Başmüdürlüğünde telefon santralleri ile ilgili işlerde; Can Türkmenoğlu (1990 sonrası İspanya'ya yerleşti), Nur Akyol, Sedat Kurt, Taner Hazar (sonra Çimentaş'a geçti), Tuğrul Günman, Alpaslan Güzeliş ve Atalay Pırsal (1990 sonrası TELETAS'a geçti) 1985 yılına kadar olan dönemde göreve başlayanlar

arasındadırlar. Ayrıca veri iletişimi ile ilgili; Turan Gümeli, Nursit Türker, iletim sistemleri konusunda; Çağlar Özsamancı, Oğuz Mızrak, Levent Tanfener, Bekir Sami Eren, telefon dağıtım ağlarında; Mehmet Hepzarif, Ömer Sidal, Hakan Çelebi, Turgut Tunçbilek, Nihat Ali Paşaoğlu, Seyfi Öztürk, İsmail Siyamük gibi isimler de bu dönemde çeşitli uzmanlık dallarında görev almaya başlamışlardır.

1985 yılı sonrasında; Fikret Çavdar, Muammer Özgiresun, İsmail Şensoydan, Ümit Bilgen, Osman Kafalier, Mehmet Şan, Azime Esin Biçer, Ahmet Alkan, Ethem Kocasarac, Ümit Altuğ, Hakan Fidan, Funda Fidan, Necip Doğuşlu, Ali Çelebioğlu, Birsen Çelebioğlu, E. Erdal Yalçın, Ufuk Yılmaz, Erdem Kaya, Barkın Kurt, Figen Tendar, Hafize Boydak, Ece Şenli, Necip Doğuşlu, Mümine Arıkan, Tülay Gündüç, Nazife Sertoğlu, Selami Yalçın, Talip Efe, Mehmet Yüksel, Asiye Asar, Fatma Aydoğdu sonraları Hasan Şahin, Akın Karakılıç, Gülhan Şahin, Lütfiye Gönal gibi elektrik-elektronik mühendisleri ardı sıra İzmir'de etkin olarak görev aldılar. Bu mühendislerin bir kısmı 2005 yılında

Türk Telekom'un özelleştirilmesi sonrasında başka kamu kuruluşlarına aktarılmış veya istifa ederek özel kuruluşlarda çalışmaya başlamışlardır. Bir bölümü ise üst görevlere atanarak iş yaşamlarını bugün de Türk Telekom A.Ş. bünyesinde sürdürmektedirler. 1980-1990 yılları arasındaki dönemde İzmir Telefon Başmüdürü Orhan Öcal olup, teknik yardımcılık görevlerini Haydar Ölmezoğlu ve Vural Durak yürütüyordu. Erdoğan Şahin-Santraller, Önder Gürül-Şebeke Bakım, Şener Güncan-Şebeke Tesis, Turhan Çakır-Etüd Planlama, Sami Gider-Teleks, Onur Taşkent-Data ve Transmisyon, Nazmi Kayacan ise Kuranportör Grup Başmühendisi görevlerini sürdürmekteydiler.

1980 yılında telekomünikasyon sektöründe başlayan atak 1990'lı yılların başlarında da hız kesmeden devam etmiştir. Türkiye, bu yıllarda ardı arda yapmış olduğu yatırımlarla özellikle kamusal telefon ağlarında en hızlı sayısallaşmanın sağlandığı dünyanın ilk dört ülkesi arasına girmişti. 1994 yılında ilk telekomünikasyon uydusunun uzaya fırlatılması, TRT'nin renkli TV yayın yaptığı kanal

sayısını 5'e çıkarması, karasal TV yayınlarının yanı sıra 1991 yılında Kablo TV'nin önde gelen 9 ilde ikinci bir seçenek olarak sunulmaya başlaması, 1994 yılında PTT ile gelir paylaşımı olarak Turkcell ve Telsim tarafından GSM cep telefonlarının kullanıma açılması 1990 yılı sonrası önde gelen gelişmeler olmuştur.

1990'lı yılların başında telekomünikasyon sektörünün işletme ile üretim alanlarında etkinlik gösteren özel kuruluşların sayılarının artması, bu kuruluşlar ile kamu kurum ve kuruluşları arasında yoğun eleman transferlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde özellikle PTT'den yetişmiş çok sayıda personel başka kuruluşlara geçmiştir. Personel konusunda olan bir gelişme de; Türkiye'nin ilk önemli telekomünikasyon uzmanları olan ve 1950'li yıllardan beri bu alanda önemli başarılar sağlayan kişilerin bu dönemde ard arda etkin iş yaşamından ayrılmaya başlamalarıdır. Ayrıca; Orhan Öcal, Erdoğan Şahin, Nail Türkan gibi telekomünikasyon sektöründe bir döneme damgasını vuran İzmir Telefon Başmüdürlüğü çalışanı elektrik mühendisleri de yaşamlarını yitirmeleri nedeniyle aramızdan ayrıldı.

1996 yılı sonlarında İzmir Telefon Başmüdürlüğü; Başmüdür Sami Gider, Başmüdür Teknik Yardımcıları Vural Durak, Nazmi Kayacan ve Mahmut Badem'den oluşan kadro tarafından yönetiliyordu. Bu üst kadronun yanı sıra; Alpaslan Güzeliş-Santraller, Ergin Özel-Teleks, Turan Gümeli-Data, Nihat Ali Paşaoğlu-Kuranportör, Bekir Sami Eren-Şebeke Bakım, Turhan Çakır-Etüd Planlama, Metin Babalık-Şebeke Tesis, Yusuf Ziya Tekiner-Proje, Turgut Tunçbilek-Kablo TV, Mahmut Dişçi-Radyolink, Nedim Öcal-Klima, Behçet Gördük-Makine-Enerji ve İsmail Siyamük-Motorlu Araçlar Grup

Başmühendisliği görevinde bulunuyordu. Bu dönemde, 1995 yılında PTT'nin Posta İşletmesi Başmüdürlüğü ve Telekom A.Ş. olarak ikiye bölünmesi sonrasında telekomünikasyon etkinlikleri İzmir Telefon Başmüdürlüğü'nün de bağlı olduğu yeni kurulan Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom) tarafından yürütülmeye başlandı. İzmir Telefon Başmüdürlüğü 1999–2004 yılları arasında yeni kurulan Türk Telekom İzmir Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet verdi. Bölge Müdürü görevinde Naci Yılmaz, yardımcılıklarında Sait Kılıç ve Mehmet Mayda bulunuyordu. Türk Telekom'un 2005 yılında özelleştirilmesi öncesi dağıtılan bölge müdürlüğünde, İzmir'den Ümit Bilgen, Sedat Kurt, Turan Gümeli, Azime Ersin Biçer ve Celalettin Arpat çeşitli uzmanlık dallarında müdür olarak görev yapmışlardır. Bölge Müdürlüğü'nün etkin olduğu dönemde; Telefon Müdürlüğü'ne dönüşen İzmir'in üst kadrolarında; Mustafa Ünal müdür olarak, Nihat Ali Paşaoğlu, Cemal Akyol ve Mehmet Taşdoğan de teknik müdür yardımcısı olarak bulunmuşlardır. 2005 yılı sonrasında ise; Türk Telekom'un özelleştirilmesi günümüzde de sürmekte olan yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, uzun yıllar içinde telekomünikasyon alanında yetişmiş olan binlerce teknik personel, uzmanlık alanları dışında görevlendirilmelerle farklı kurumlara geçmek zorunda bırakılmışlardır.

Türkiye'de, telgraf sistemlerinin ilk kurulma çalışmalarının başlangıcı olan 1855 yılından 1992 yılına kadar geçen 157 yıllık süre içinde, telekomünikasyon sektöründe gerek işletme gerekse üretim konusundaki ilerlemeler devlet denetiminde sağlandı. Özellikle yerli üretimde sağlanan vergi indirimleri ile Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin %60'tan yüksek oranda olan yerli üretim

yapma zorunluluğu, 1992 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği antlaşması sonrasında kademeli olarak ortadan kaldırılmaya başlandı. Yine bu yıllarda, diğer birçok alanda olduğu gibi telekomünikasyon sektöründe de estirilmeye başlayan özelleştirilme rüzgârları, dünyada isimlerinden ve etkinliklerinden sıkça söz edilmeye başlanan Netaş ve Teletaş'ta da gerilemenin başlangıcı oldu. Diğer bir olumsuzluk ta; içinde TTE'nin de (Türk Telekomünikasyon Endüstrisi AŞ) bulunduğu üretici kuruluşlar, en büyük alıcısı olan PTT ve sonrasında Türk Telekom için yapmış oldukları işlerin karşılıklarını kısa sürelerde alamamaya başlamış olmalarıdır. Aylarca yapılmayan ödemeler ve yaptırılan işlerin gelir paylaşımı olarak uzun yıllar süresi içinde ödenmeye başlaması bu üretici kurumları zor durumda bırakmıştır. Bunun bir devlet politikası durumuna getirilmiş olması, başta TTE'nin iflasına, sonra da birer yabancı-yerli sermayeli ortaklıklar olan TELETAŞ ve NETAŞ'ın çok sayıda Türk personelin işine son vermesine neden olmuştur. Türkiye'nin telekomünikasyon teknolojileri gereksinimleri, bu firmaların %50 den fazla payına sahip olan yabancı ortakların yurtdışı tesislerinden karşılanmaya başlanması da gelişmiş olan diğer bir olumsuzluktur. Ayrıca, Türkiye'de, devlete bağlı bir kuruluşça gerçekleştirilmemekte olan telekomünikasyon alanındaki AR-GE çalışmaları eksikliğini kapatan Netaş ve Teletaş'ın kademeli olarak bu alandan çekilmesi büyük bir boşluğun oluşmasına neden olmuştur.

2000'li yılların başlarında Türkiye'de, dünyada örneği görülmeyen bir özelleşme sürecini yaşanarak, kamu adına 150 yılda sağlanan birikimleri 15 yıl gibi kısa bir sürede yok edildi. İngiltere ve ABD dışında hiçbir ülkede bu tür özel bir ekonomik yapı bulunmamaktadır ve telekomünikasyon alanındaki tüm kuruluşlar bu

ülkelerin kendi öz yerli sermayelerinin elindedir. Günümüzde, 70 milyon üzerinde aboneye sahip GSM ağı neredeyse tümüyle ithalat yoluyla kurulmuş olup, Aselsan, Vestel, Beko gibi telsiz ve TV alıcıları üreticisi dışında yerli üretimden söz etmek artık olanaklı değildir.

Evrendeki olgular arasında, oluşturduğu yasalar aracılığıyla ilişkiler kuran bilimin bir ürünü olan teknoloji, bir amaç değil insan yaşamını kolaylaştıran bir araç olarak düşünülmelidir. Ne yazık ki, teknolojiyi tüketim ve sermaye birikimi amaçlı eylemler olarak gören ve günümüzde de etkin olarak ayakta tutulan ekonomik yasalar; Türkiye gibi gelişmeye çalışan ülkelerin daha çok dış borç yükü altına girmesine ve kalkınmalarının önünde engel olan bir tüketim ekonomisinin oluşmasına neden olmaktadır. Türkiye, Osmanlı'nın parçalanması döneminde birçok aydınını savaşlarda yitirmiş, teknoloji alanında da yeterli sayıda eleman yetiştirememişti. Bu yetersizlik ülkenin uzun yıllar bu alanda geri kalmasında büyük etken oldu. Günümüzde yetişmiş teknik eleman sorunu söz konusu olmasa da; devletin AR-GE konusunda yeterli desteği sağlamaması, üniversitelere yapılan siyasi müdahaleler, devlet kurumlarında siyasi nedenlerle konusunda uzmanlaşmayan kadroların yönetici olarak atanması, yerli üreticilerin dış sermaye odakları ile haksız rekabet içine sokulması, diğer birçok alanda olduğu gibi telekomünikasyon sektörünün de içinde bulunduğu olumsuzluğun önde gelen nedenleridir. Türkiye, binlerce yıl içinde kazandığı farklı kültürlerin mirasçısı olan genç bireyleri ile içinde bulunduğu olumsuzlukları aşacak güçtedir. Yeter ki bunu gerçekleştirebilecek aydınlar doğru hedefler doğrultusunda bir araya gelebilsin, ülke kaynaklarının kamunun çıkarları için kullanıldığı bir ekonomik ve siyasi yapının oluşumu gerçekleştirilebilsin.